

Một số nét về Chương trình Tổng điều tra dân số và nhà ở (2005-2014) trên thế giới

*Đoàn Dũng**

Trong chu kỳ Tổng điều tra dân số năm 2010, đã có 227 quốc gia và vùng lãnh thổ trên thế giới tiến hành ít nhất một cuộc Tổng điều tra dân số và nhà ở, thống kê khoảng 93% dân số thế giới. Có 21 quốc gia không tiến hành Tổng điều tra song có những cải tiến kể từ chu kỳ Tổng điều tra trước đây.

Năm 2011 là năm có nhiều quốc gia tiến hành nhất trong chu kỳ này, với 60 quốc gia tiến hành Tổng điều tra. Tuy nhiên, năm 2010 được ghi nhận là năm có nhiều dân số trên thế giới được tiến hành nhất, do những nước đông dân tiến hành Tổng điều tra trong năm này, như Trung Quốc, Brazil,...

Những cải tiến trong thực hiện Chương trình

Năm 2011, Cơ quan Thống kê LHQ (UNSD) phối hợp với Cơ quan Tổng điều tra Dân số Hoa Kỳ (US Census Bureau) đã tiến hành một cuộc điều tra toàn cầu về kinh nghiệm của các quốc gia trong việc tiến hành Tổng điều tra. Cuộc điều tra được tiếp tục cập nhật cho đến tận năm 2013. Đã có

126 quốc gia báo cáo về phương pháp luận Tổng điều tra, cách thức thu thập thông tin, công nghệ sử dụng, phổ biến số liệu, các bài học về thành công và những thách thức.

Cuộc điều tra cho thấy đã có nhiều cải cách trong chu kỳ Tổng điều tra 2010:

Các quốc gia đã nâng cao hoặc nỗ lực nâng cao hiệu quả trong cách thức tổ chức cuộc Tổng điều tra và tổ chức thu thập thông tin qua cuộc Tổng điều tra.

Những cải tiến chủ yếu trong cuộc Tổng điều tra là: (i) các phương pháp Tổng điều tra để thu thập dữ liệu; và (ii) việc sử dụng các công nghệ hiện đại trong Tổng điều tra.

Một trong những đặc điểm của chu kỳ lần này là sử dụng đa dạng nhiều nguồn dữ liệu khác nhau hoặc các nguồn dữ liệu thay thế. Có một xu hướng rõ nét là việc gia tăng số quốc gia sử dụng các nguồn dữ liệu thay thế để thu thập các dữ liệu nhằm tính toán các số liệu cơ bản của cuộc Tổng điều tra. Những nguồn dữ liệu này có thể được sử dụng riêng biệt hoặc được kết hợp trong Tổng điều tra, bao gồm:

* Viện Khoa học Thống kê

- Các hệ thống đăng ký hành chính (có 34,4% tổng số quốc gia sử dụng);

- Các hồ sơ ghi chép hành chính đã có trước đây (có 11,5% tổng số quốc gia sử dụng);

- Các cuộc điều tra hàng năm hoặc điều tra định kỳ (có 22,9% tổng số quốc gia sử dụng);

- Các cuộc điều tra mẫu không định trước (ad-hoc surveys) (có 19,7% tổng số quốc gia sử dụng);

- Các nguồn dữ liệu khác (có 11,5% tổng số quốc gia sử dụng).

Trong các vùng lãnh thổ thì Châu Âu có nhiều quốc gia sử dụng nguồn dữ liệu từ các hệ thống đăng ký hành chính nhất.

Một xu hướng chung là việc sử dụng kết hợp nhiều phương thức thu thập thông tin. Các quốc gia từ bỏ dần việc sử dụng một phương thức thu thập thông tin. Nhiều quốc gia áp dụng đa phương thức trong thu thập thông tin, bao gồm: Phòng vấn trực tiếp bằng phiếu giấy; Phòng vấn trực tiếp bằng phiếu điện tử; Phòng vấn qua điện thoại; Tự điền vào phiếu giấy; Tự điền vào phiếu điện tử; Thống kê qua hệ thống đăng ký hành chính; và các phương thức thu thập thông tin khác.

Tổng hợp chung cho thấy sử dụng điều tra viên phỏng vấn trực tiếp vẫn là phương thức phổ biến nhất (85% quốc gia có trả lời). Tuy nhiên, nhiều quốc gia đã nghiên cứu các cách thức thay thế khác. Một số quốc gia (10%) chuyển sang phương thức sử dụng các hệ thống đăng ký hành chính/cơ sở dữ liệu. Có thể nói việc áp dụng

đa phương thức đang trở thành một xu hướng đáng ghi nhận.

Lễ ra quân Tổng điều tra dân số và nhà ở tại Việt Nam năm 2009

Những thuộc tính đặc trưng của các cuộc Tổng điều tra trong bối cảnh có nhiều biến đổi về công nghệ

Năm thuộc tính đặc trưng của các cuộc Tổng điều tra dân số và nhà ở được nhận thức rộng rãi trên phạm vi toàn cầu là:

- Thống kê cá nhân từng người;
- Toàn diện trong một lãnh thổ được xác định;
- Tiến hành đồng thời;
- Theo một chu kỳ nhất định;
- Cho phép tính toán số liệu theo đơn vị hành chính nhỏ nhất.

Câu hỏi đặt ra là liệu rằng các phương pháp Tổng điều tra mới có đáp ứng các thuộc tính đặc trưng của một cuộc Tổng điều tra dân số và nhà ở?

- Các cuộc Tổng điều tra dựa vào hệ thống đăng ký hành chính có khả năng không mạnh mẽ về hai thuộc tính đặc trưng là "tính đồng thời" và "cho phép tính toán số liệu theo đơn vị hành chính nhỏ nhất".

- Việc áp dụng các nguồn dữ liệu khác nhau có thể dẫn đến những định nghĩa khác nhau của các khái niệm thống kê.

- Việc sử dụng đa phương thức trong thu thập thông tin có thể dẫn đến việc thống kê cao hơn hoặc thấp hơn dân số thực tế.

Bảng 1: Số lượng các quốc gia trong các châu lục phân theo phương thức thu thập thông tin áp dụng trong Tổng điều tra dân số và nhà ở chu kỳ 2005-2014

Đơn vị: Quốc gia

Phương thức thu thập thông tin áp dụng	Tổng số	Châu lục					
		Châu Phi	Bắc Mỹ	Nam Mỹ	Châu Á	Châu Âu	Châu Úc và TBD
Tổng số	227	34	39	9	63	67	15
Phòng vấn trực tiếp bằng phiếu giấy	94	26	17	6	25	15	5
Phòng vấn trực tiếp bằng phiếu điện tử	10	1	1	2	6	0	0
Phòng vấn qua điện thoại	14	0	6	1	4	2	1
Tự điền vào phiếu giấy	48	4	9	0	13	17	5
Tự điền vào phiếu điện tử	33	0	5	0	10	16	2
Sử dụng Hệ thống đăng ký hành chính	18	2	0	0	3	12	1
Phương thức thu thập thông tin khác	10	1	1	0	2	5	1

Kết luận và kiến nghị

Nhóm các chuyên gia về Tổng điều tra dân số và nhà ở

Chu kỳ Tổng điều tra năm 2010 cho thấy sự gia tăng của việc áp dụng các nguồn

dữ liệu thay thế và đa phương thức trong thu thập thông tin. Xu hướng chung là có sự tiến bộ trong hiệu quả của công tác tổ chức và chất lượng thông tin và dường như xu hướng này sẽ được tiếp tục ở chu kỳ Tổng điều tra năm 2020. Tuy nhiên, các xem xét kỹ lưỡng đặt ra cho những quốc gia muốn áp dụng những phương pháp điều tra mới. Cơ quan tổ chức Tổng điều tra cần xem xét kỹ những vi phạm có thể đối với các đặc trưng cơ bản của một cuộc Tổng điều tra dân số và nhà ở mà các nguồn dữ liệu hoặc phương thức thu thập thông tin khác có thể tác động lên việc tổ chức cuộc Tổng điều tra.